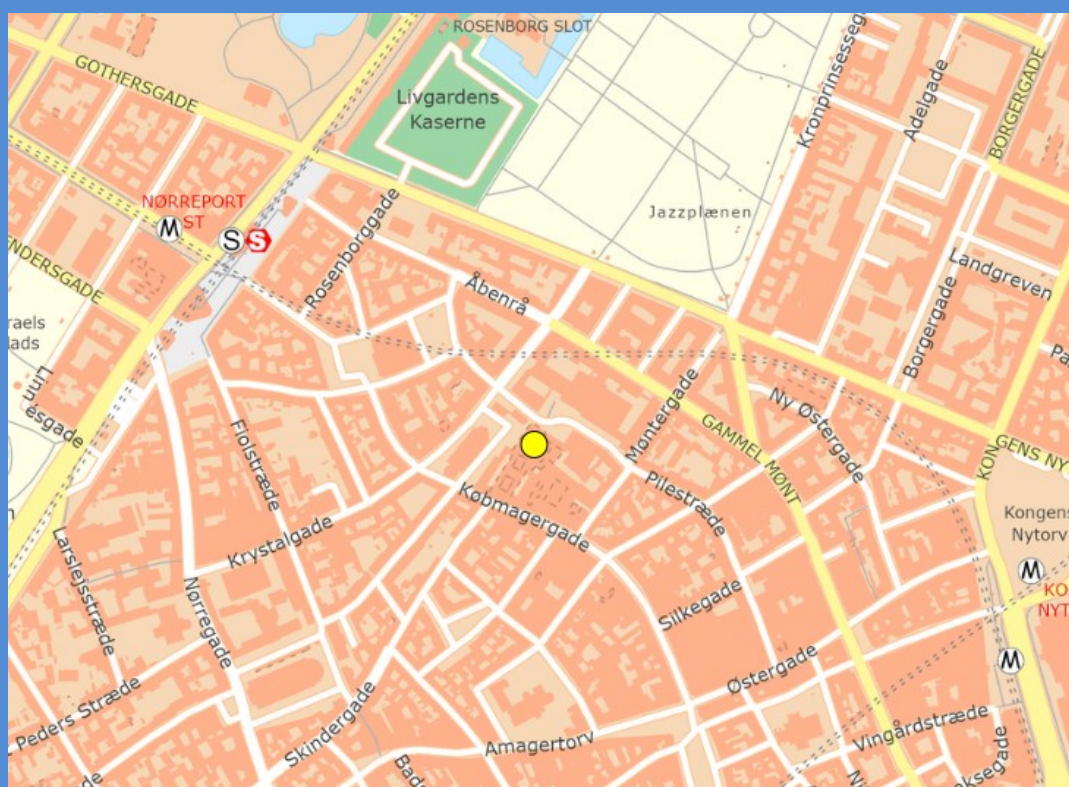

En baggårds hemmeligheder. Arkæobotaniske analyser af prøver fra tre latriner.

Anna Marie Junker Stevnsvig & Peter Steen Henriksen

Miljøarkæologi og Materialeforskning
Nationalmuseet
Rapport 64/2023

En baggårds hemmeligheder. Arkæobotaniske analyser af prøver fra tre latriner.

I projektet "En baggårds hemmeligheder" fokuseres der på tre latriner udgravet i en baggård i Købmagergade i København. Dette indbefatter bl.a. makrofossilanalyser af prøver fra de tre latriner; to prøver fra hvert latrin, som i denne rapport suppleres med data fra to analyser foretaget i det tidligere projekt "Naturvidenskabelige analyser af prøver fra KBM 4365 - Købmagergade 44-46 & 50" (Henriksen et al. 2022).

Fra hver prøve er 100 ml prøvemateriale vandsoldet gennem sigter ned til en maskevidde på 250 µm. Materialet er sorteret og alle identificerbare makrofossiler er udsorteret og bestemt ved hjælp af stereolup ved 8-160 ganges forstørrelse.

Latrin 8000

Latrinen er dateret til begyndelsen af 1500-tallet ud fra fund og stratigrafi, to 14C-dateringer af bundlaget ligger i perioden 1425-1634. Fra latrinen er analyseret tre prøver fra nederste, midterste og øverste fyld. Resultaterne af analyserne ses i tabel 1.

Indholdet i prøven P859 består af en mørkebrun omsat masse af organisk materiale med en mikrostruktur (krummestruktur), der taler for, at sedimentet er spist og nedbrudt af regnorme og andre nedbrydende organismer. Pletvise findes der gullige partier af udfældet calciumforfat, et fænomen der ofte ses i fækalielag.

Massen består hovedsageligt af ekskrementer, idet der stort set kun optræder kulturplanter og ukrudtsfrø, som følger med afgrøderne ved høst. Analyserne viser en stor diversitet i plantearter; laget var domineret af klidfragmenter fra korn, dette stammer fra indtagelsen af grød eller brød og man har tillige spist boghvede, hirse og kål, men også bær og frugter som æbler/pære, skovjordsbær, hindbær, figen, vindrue, blommer og kræger samt krydderurter som sort sennep, koriander og sar. Af mere sjældne arter kan nævnes sort peber og opiumsvalmue.

Parasitanalysen viste også parasitter fra gris, men staldaffald ses ikke tydeligt i makrofossilanalysen.

Prøven P856 består af en mørkebrun omsat masse af organisk materiale med krummestruktur med uregelmæssigt fordelte gule partier af udfældet calciumfosfat, bl.a. udfældet omkring plantedele og fiskeknogler. Laget indeholder en del planterester og vedfragmenter. Prøven består hovedsageligt af fækalier og ligner det ældre lag P859 meget med undtagelse af, at der ikke var klidfragmenter bevaret. Ellers optrådte der med få undtagelser de samme arter; nye arter er hør, dild og fugle-kirsebær.

Prøven P854 består ligesom P256 af en mørkebrun omsat masse af organisk materiale med krummestruktur med uregelmæssigt fordelte gule partier af udfældet calciumfosfat. Makrofossilindholdet i prøven minder også om de underliggende lag med den forskel, at der er færre arter og frø af kulturplanter til stede. Der er stadigvæk tale om et lag med fækalier, men måske i en lavere koncentration i forhold til de dybereliggende lag.

Label 1	Latrin 8000	P859	P856	P854
		Latrin 8000, nederste fyld	Latrin 8000, midterste fyld	Latrin 8000, øverste fyld
Kulturplanter				
Anethum graveolens L.	Dild		4	
Brassica nigra (L.) Koch	Sort Sennep	3		
Brassica spec.	Kål		3 + 3 fragm.	24
Brassica spec./Sinapis spec.	Kål/Sennep	100 fragm.	140 fragm.	18 fragm.
Cerealia	Korn, klid	1000		
Coriandrum sativum	Koriander	3 fragm.		
Corylus avellana L.	Hassel, skalfragmenter	2		
Fagopyrum esculentum Moench	Almindelig Boghvede	16	33 fragm.	
Ficus carica L.	Figen	52	38	32
Fragaria vesca L.	Skov-Jordbær	118	62	2
Humulus lupulus L.	Almindelig Humle	1	1	
Linum usitatissimum	Almindelig Hør		1	
Malus sylvestris Miller	Skov-Æble	23		13
Panicum miliaceum L.	Almindelig Hirse, avner	4		
Panicum miliaceum L.	Almindelig Hirse		4 fragm.	
Papaver somniferum L.	Opium-Valmue	12		
Piper nigrum	Sort Peber	1 fragm.		
Prunus avium L.	Fugle-Kirsebær		4	
Prunus domestica ssp. domestica L.	Blomme	1	4	
Prunus domestica ssp. insititia L.	Kræge	1		
Prunus spec.	Blomme/Kirsebær			1
Pyrus/Malus	Pære/Æble		4	
Rubus idaeus L.	Hindbær	6	17	
Sambucus nigra L.	Almindelig Hylde			0,5
Satureja hortensis	Sar	3		
Sinapis spec.	Sennep		3 + 13 fragm.	
Vitis vinifera L.	Vindrue	2	1 + 4 fragm.	1
Ruderatplanter/markukrudt				
Agrostemma githago L.	Klinte, fragmenter	16	63	46
Centaurea cyanus L.	Kornblomst		4 fragm.	
Chenopodium album L.	Hvidmelet Gåsefod	7	2	9
Chenopodium glauca/rubra	Blågrøn/Rød Gåsefod	1		
Fallopia convolvulus (L.) A. Love	Snerle-Pileurt	5	2	
Glebionis segetum	Gul Okseøje	3		
Malva spec.	Katost			1
Neslia paniculata (L.) Desv.	Rundskulpe	1		
Persicaria laphatifolia s.l.	Bleg/Knudet Pileurt	4	9	
Persicaria maculosa S.F. Gray	Fersken-Pileurt	1	2	
Persicaria maculosa/lapathifolium s.l.	Fersken/Bleg/Knudet Pileurt		1	2
Polygonum aviculare s.l. L.	Vej-Pileurt	1		1
Raphanus raphanistrum L.	Kiddike	2	5	9
Raphanus raphanistrum L.	Kiddike, skulpe-led	6	15	2
Rumex acetosella L.	Rødknæ	3	2	
Scleranthus annuus L.	Knavel, frø-kapsler		1	
Stellaria media (L.) Vill.	Almindelig Fuglegræs			2
Thlaspi arvense L.	Almindelig Pengeurt	1	2 fragm.	0,5
Urtica urens L.	Liden Nælde			1
Fugtig-/vådbundsplanter				
Carex spec.	Star	7	2	2
Eleocharis spec.	Sumpstrå	1	1	
Vandplanter				
Zannichellia palustris coll. L.	Vandkrans		1	
Træer				
Betula pendula Roth	Vorte-Birk, rakleskæl		1	
Salix spec.	Pil, blomst			1
Variabel økologi				
Alchemilla spec.	Løvefod sp			2
Apiaceae	Skærmpilantefamilien	2	1	1
Asteraceae	Kurveblomstfamilien		2	
Centaurea spec.	Knopurt	1		
Luzula spec.	Frytle			1
Potentilla spec.	Potentil		4	
Ranunculus spec.	Ranunkel	2		
Rumex spec.	Skræppe			1
Stellaria spec.	Fladstjerne			1
	Ubestemte frø	1	3	8
Andet				
	Trækul	5		1
	Træ - vandrukkent	2		
Zoologi, føde-relateret				
	Fiskeknogler	1		1
	Fiskeskæl			1
	Knoglefragmenter	1		
Zoologi				
	Insekt-dele	1		

Latrin 8136

Den træbyggede latrinkasse er dendrodateret til efter 1508 og stammer sandsynligvis fra midten eller slutningen af 1500-tallet. Latrinen 8136 er blevet tømt mindst en gang i brugstiden og kan inddeles i en ældre og en yngre brugsfase. Der er derfor analyseret en makrofossilprøve fra hver fase (se tabel 1). Begge prøver indeholdt en del mineraliserede planterester, hvilket typisk forekommer i fækalielag. Resultaterne af analyserne ses i tabel 2.

Fra det nederste lag er prøven P648 analyseret. Prøven består af en homogen mørkebrun masse af meget nedbrudt organisk materiale med krummestruktur. I massen findes desuden en del større plantedele, vedfragmenter og hår.

Makrofossilanalysen viser et meget stort indhold af fragmenter af frø fra klinte, hvilket viser, at der er tale om fækalier. Klinte var en typisk ukrudtsart i rugmarker og på grund af størrelsen og formen var det meget svært at fjerne frøene fra rugkernerne under rensningen efter tærskning. Frø fra klinte har derfor fulgt med rugkernerne og er blevet formalet og spist sammen med disse. At der er tale om fækalier fra mennesker ses også af indholdet af fragmenter af frø fra boghvede samt skov-jordbær og figen. To aksled fra rug kan stamme fra at man har spist dårligt rensket korn, men kan også stamme fra at man har smidt husholdningsaffald i latrinen, hvilket også kan forklare forekomsten af æggeskaller.

Prøven indeholdt en del frø fra planter, der vokser på vådbund og desuden omkring 500 hovedskaller fra dansemyggelarver, der lever i vandhuller, søer og åer. Den mest sandsynlige forklaring på dette må være, at der er hældt vand fra et vandhul i latrintønden.

Fra den yngre brugsfase er prøven P629 analyseret. Prøven fremstår også som en homogen mørkebrun masse af organisk stof med et en del delvist nedbrudte plantestængler og andre plantedele samt vedfragmenter. Det organiske stof er dog ikke nær så omsat som bundlaget P648 og mangler krummestrukturen, så dette lag er ikke blevet omsat af regnorme mm.

Ligesom prøven fra bundlaget indeholder prøven et meget stort antal fragmenter af klinte-frø samt også en stor mængde klidfragmenter fra korn, mange frø fra boghvede, figen, kirsebær, hindbær, æble og pære, hvilket tydeligt viser, at der er tale om et fækalielag.

Indholdet af plantestængler og andre planterester, kan tyde på at der ud over fækalier også er deponeret husholdningsaffald, hø eller andet staldaffald i latrinen. Husholdningsaffaldet kan være tilført via grisestien, idet parasitanalyserne viste tilstedeværelsen af parasitter fra grise, hvilket fortæller at staldaffald også er blevet smidt i latrinen.

Indholdet i de to faser af latrinen fremstår ret ens, men der er en forskel i antallet af kulturplanter, idet der optræder en del flere arter af frugter og bær i den yngre fase.

 Tabel 2	 Latrin 8136	 P648	 P629
		 latrin 8136, fyld af ældste latrinfase	 Latrin 8136, fyld af ældre latrin fase 1
 Kulturplanter			
Anethum graveolens L.	Dild		14
Brassica spec.	Kål		1
Brassica spec.	Kål, fragmenter	1	8
Cannabis sativa L.	Hamp		1
Cerealia	Korn, aksled		2
Cerealia	Korn, avner		4
Cerealia	Korn, klid		2014
Fagopyrum esculentum Moench	Almindelig Boghvede	29 fragm.	28
Ficus carica L.	Figen	4	19
Fragaria vesca L.	Skov-Jordbær	16	
Fragaria vesca/viridis	Skov/bakke jordbær		65
Humulus lupulus L.	Almindelig Humle	1,5	1
Linum usitatissimum L.	Almindelig Hør	1	3,5
Panicum miliaceum L.	Almindelig Hirse, avner		1
Panicum miliaceum L.	Almindelig Hirse	1	
Papaver somniferum L.	Opium-Valmue	1	
Prunus avium/cerasus	Fuglekirsebær/Surkirsebær		8 + 34 fragm.
Pyrus communis L.	Pære		4
Rubus idaeus L.	Hindbær		61
Secale cereale L.	Rug, aksled	2	
Sinapis spec.	Sennep	5	
 Ruderatplanter/markukrudt			
Agrostemma githago L.	Klinte	1500 fragm.	2000 fragm.
Atriplex spec.	Mælde	1	
Centaurea cyanus L.	Kornblomst		5 + 20 fragm.
Chenopodium album L.	Hvidmelet Gåsefod	2,5	2
Danthonia decumbens (L.) DC.	Tandbælg	1	
Euphorbia helioscopia L.	Skærm-Vortemælk	1	
Galium spurium L.	Hør-Snerre		1
Neslia paniculata (L.) Desv.	Rundskulpe		0,5
Persicaria laphatifolia s.l.	Bleg/Knudet Pileurt	16	5
Raphanus raphanistrum L.	Kiddike, skulpe-led	3	
Rumex acetosella L.	Rødknæ	3	
Sonchus arvensis L.	Ager-Svinemælk	1	
Spergula arvensis L.	Almindelig Spergel	0,5	
Stellaria media (L.) Vill.	Almindelig Fuglegræs	2 fragm.	1
 Fugtig-/vådbundsplanter			
Carex spec.	Star	7	2
Eleocharis spec.	Sumpstrå	2	
Juncus spec.	Siv	5	
 Variabel økologi			
Apiaceae	Skærmplante-familien	1	5
Asteraceae	Kurveblomstfamilien		1
Brassicaceae	Korsblomst-familien		2
Bryophyta	Mos	2	2
Centaurea spec.	Knopurt	10	
Chenopodium spec.	Gåsefod	6	
Lysimachia spec.	Fredløs	1	
Mentha spec.	Mynte		1
Poa spec.	Rapgræs		1
Poaceae	Græs-familien		1
Poaceae	Græs-familien, stængler		7
Rosaceae	Rosen-familien		1
Rumex spec.	Skræppe	1,5	2 fragm.
Solanum spec.	Natskygge	1	
Stellaria spec.	Fladstjerne	1	1
Viola spec.	Viol	1	
	Ubestemte frø	1	
 Andet			
	Mos	2	2
	kviste	1	
	Trækul	3	
	Træ - vandrukkent		2
	Tråd/garn	3	
 Zoologi, føde-relateret			
Perca fluviatilis	Aborre, skæl		1
	Fiskeknogler	5	6
	Fiskeskæl		1
	Knoglefragmenter		2
	Æggeskal	7	
 Zoologi			
Chironomidae	Dansemyg, hovedskaller	500	
	Ubestemt zoologi	1	2

Latrin 3100

Den ældste fase af latrinen er dendrodateret til efter 1750. Fra denne fase er prøven P1532 analyseret. Fra den yngre latrinfase er der analyseret to prøver; P1530 fra den nedre del og P1514 fra den øvre del. Resultaterne af analyserne ses i tabel 3.

Prøven P1532 fra den ældste fase består af en mørkebrun omsat masse af organisk materiale med krummestruktur lagdelt med mere sandede lysere partier. Laget indeholder en del planterester, vedfragmenter og mos.

Makrofossilanalysen viste, at der var et meget stort antal fragmenter af frø fra klinte samt enkelte frø fra pære/æble og brombær. Dette viser at en væsentlig del af laget er fækalier. Fragmenter af hasselnødde-skaller, fiskeskæl og et skalfragment fra blåmusling viser at der tillige er deponeret husholdningsaffald i latrinen. En del frø fra ruderatplanter/markukrudt kan både stamme fra planter, der har vokset på den næringsrige jord i baggården eller være bragt ind sammen med kulturplanterne, der er brugt i husholdningen. Husholdningsaffaldet kan være tilført via grisestien, idet parasitanalyserne viste tilstedeværelsen af lungeorm fra grise, hvilket fortæller at staldaffald også er blevet smidt i latrinen. Planterester og en del frø fra tørbunds- og fugtigbundsarter, som kan stamme fra hø, peger også på, at der er deponeret staldaffald i latrinen.

Prøven P1530 fra det nedre fyld fra den yngre fase består af mørkebrun omsat masse af organisk materiale med krummestruktur med et stort indhold af stængler fra græsser og fragmenter af mos. Makrofossilerne er domineret af et højt antal fragmenter af frø fra klinte samt kulturplanter, primært kål, boghvede, figen, æble/pære og kræge. Dette stammer fra ekskrementer fra mennesker, samt fra husholdningsaffald. De mange plantestængler samt en del frø fra tørbunds- og fugtigbundsarter viser, at der også er deponeret meget hø eller andet staldaffald i latrinen.

Prøven P1514 fra det øverste fyld fra den yngre fase består af en mørkebrun omsat masse af organisk materiale med krummestruktur lagdelt med mere sandede lysere partier og stedvist mineraliserede lag. Laget indeholder fragmenter af frø fra klinte, mange frø og fragmenter af frø fra kål og sennep samt frø fra jordbær, figen, hør, æble og opiumsvalmue, hvilket viser at det består af fækalier. Sten fra kræge viser, at der også er smidt husholdningsaffald i latrinen, da disse er lidt for store (op til 10 x 16 mm) til, at man har slugt dem. Laget indeholder ligesom de øvrige lag en del planterester, vedfragmenter og trækul og mos.

Sammenfatning

Alle tre latriner indeholder som forventet primært fækalier fra mennesker. Mos optræder i mange af prøverne i varierende mængde, dette kan eventuelt stamme fra brugen af mos som "toiletpapir", noget tilsvarende er set i andre latriner fra København (Hald et al. 2018).

Alle prøver viser dog også, at andet materiale end fækalier er deponeret i latrinerne. Dette er dels husholdningsaffald, dels hø og andre planterester, der kan stamme fra husdyrhold.

Parasitanalyserne fra de tre latriner viste, at der var parasitter fra grise i alle tre, hvilket betyder, at fækalier og andet affald fra svinestierne er deponeret i latrinerne. Dette kan forklare forekomsten

Table 3	Latrin 3100	P1532	P1530	P1514
		Latrin 3100, bundfyld ældre latrin fase 1	Latrin 3100, nedre fyld i den yngre latrin fase 2	Latrin 3100, øverste fyld i den yngre latrin fase 2
Kulturplanter				
Brassica nigra (L.) Koch	Sort Sennep	0,5	1,5	
Brassica spec.	Kål		1	25
Brassica spec./Sinapis spec.	Kål/Sennep	3	9	63 fragm.
Corylus avellana L.	Hassel, skalfragmenter	8	5	1
Fagopyrum esculentum Moench	Almindelig Boghvede		4 fragm.	
Ficus carica L.	Figen		6 + 6 fragm.	1
Fragaria vesca L.	Skov-Jordbær			4
Hordeum vulgare L.	Seksradet Byg			1
Humulus lupulus L.	Almindelig Humle	1	1	
Linum usitatissimum L.	Almindelig Hør	1	2	1
Malus sylvestris Miller	Skov-Æble		3	2
Papaver somniferum L.	Opium-Valmue			2
Prunus domestica ssp. insititia L.	Kræge		6	2
Pyrus/Malus	Pære/Æble	2		
Rubus fruticosus	Brombær	3		
Sinapis spec.	Sennep			7
Ruderatplanter/markukrudt				
Agrostemma githago L.	Klinter	2500 fragm.	600 fragm.	16 fragm.
Anagallis arvensis L.	Rød Arve			1
Aphanes arvensis L.	Almindelig Dværgløvefod	2		
Centaurea cyanus L.	Kornblomst		1	
Chenopodium album L.	Hvidmelet Gåsefod	17 + 11 fragm.	10	34
Chenopodium hybridum L.	Hjertebladet Gåsefod	1,5		
Euphorbia helioscopia L.	Skærm-Vortemælk	1 fragm.		
Fallopia convolvulus (L.) A. Love	Snerle-Pileurt	4 + 4 fragm.	4 fragm.	1
Neslia paniculata (L.) Desv.	Rundskulpe	3 + 8 fragm.	1	0,5
Papaver spec.	Valmue	6		2
Persicaria laphatifolia s.l.	Bleg/Knudet Pileurt	6	1	9
Persicaria maculosa S.F. Gray	Fersken-Pileurt			1
Persicaria maculosa/lapathifolium s.l.	Fersken/Bleg/Knudet Pileurt	2,5		6 fragm.
Polygonum aviculare s.l. L.	Vej-Pileurt			2
Raphanus raphanistrum L.	Kiddike			1
Raphanus raphanistrum L.	Kiddike, skulpe-led	7	7	2
Rumex acetosella L.	Rødknæ	5	1	6
Scleranthus annuus L.	Knavel, frø-kapsler			
Solanum nigrum L.	Sort Natskygge	6	1	1
Sonchus arvensis/oleraceus	Ager-/Alm. Svinemælk			1
Sonchus asper (L.) Hill	Ru Svinemælk			2
Spergula arvensis L.	Almindelig Spergel		3	1
Stellaria media (L.) Vill.	Almindelig Fuglegræs	4	1	
Thlaspi arvense L.	Almindelig Pengeurt	1,5		1 + 6 fragm.
Urtica dioica L.	Stor Nælde			3
Urtica urens L.	Liden Nælde	4	1	
Tørbundsplanter				
Campanula spec.	Klokke		1	
Leontodon spec.	Borst			1
Linum catharticum L.	Vild Hør	2	11	8
Linum catharticum L.	Vild Hør, kapselfragmenter	2		
Plantago major L.	Glat Vejbred	1		
Fugtig-/vådbundsplanter				
Achillea ptarmica	Nyse-Røllike		2	
Alopecurus aequalis Sobol	Gul Rævehale	1		
Carex spec.	Star		3	2
Eleocharis spec.	Sumpstrå		4	2
Juncus spec.	Siv	96	10	27
Lycopus europaeus L.	Sværtvæld			1
Molinia caerulea (L.) Moench	Blåtop	1		
Potentilla erecta (L.) Rauschel	Tormentil	1		
Ranunculus flammula L.	Nedbøjet Ranunkel			1
Ranunculus sceleratus L.	Tigger-Ranunkel	1		
Træer				
Fagus sylvatica L.	Bøg, trækul			cf. 1
Salix spec.	Pil, blomst			1
Variabel økologi				
Alopecurus spec.	Rævehale	2		
Apiaceae	Skærmpilantefamilien	1		
Asteraceae	Kurveblomstfamilien	25 fragm.	1	
Bromus spec.	Hejre	1		
Bryophyta	Mos	3	6	1
Carduus spec.	Tidsel			1
Caryophyllaceae	Nellike-familien	1		
Cerastium spec.	Hønsetarm	3	7	
Lamium spec.	Tvetand	2	48	
Myosotis spec.	Forglemmigej			1

Poa spec.	Rapgræs	5		
Poaceae	Græs-familien	3	1	
Potentilla spec.	Potentil			1
Potentilla/Fragaria	Potentil/Jordbær	1		
Prunella vulgaris L.	Almindelig Brunelle	2	3	
Ranunculus spec.	Ranunkel			2
Rhinanthus spec.	Skjaller	1		
Rumex spec.	Skræppe	1		2
Stellaria graminea/palustris L./Retz	Græsbladet/Kær-Fladstjerne			1
	Ubestemte frø	9		10
Andet				
	Mos	3		1
	Trækul	5		
Zoologi, føde-relateret				
Mytilus edulis	Blåmusling	1	1	
Perca fluviatilis	Aborre, skæl	2		
	Fiskeknogler	7		4
	Fiskeskæl	1		
	Knoglefragmenter	1		
Zoologi				
	Insekt-dele			3

af husholdningsaffald, da man må forvente, at alt spiseligt affald fra madlavning, ølbrygning m.m. er blevet anvendt som svinefoder og derfor er endt i svinestierne.

Den kronologiske forekomst af dyrkede/indsamlede planter i de tre latriner ses i tabel 4. Den største diversitet ses i latrin 8000 fra første halvdel af 1500-tallet, hvor der bl.a. optræder usædvanlige arter som vindrue, koriander sar og sort peber. Det laveste antal arter findes i 1700-talslatrinen 3100.

Det skal dog tages i betragtning, at bevaringsgraden kan have stor betydning for forekomsten af nogle arter. Der har således formentligt oprindeligt været mange klidfragmenter i alle fækalielagene, da man må formode at brød og grød har spillet en væsentlig rolle i ernæringen gennem hele perioden, men i denne undersøgelse findes der kun klid i to prøver; talrigest i P629 som også er den mindst nedbrudte prøve. I de øvrige prøver må klid være nedbrudt ved forrådnelse og regnormenes aktiviteter. Man kan dog indirekte se, at rug har været spist i stor stil, ud fra den talrige forekomst af fragmenter af klinte-frø i de fleste prøver fra latrinerne, som beskrevet under Latrin 8136, P648.

Tabel 4. Den kronologiske forekomst af kulturplanter i de arkæobotaniske prøver fra latrin 8000, 8136 & 3100.

	1500	1600	1700
Stivelses- og olieholdige korn og frø			
korn			
byg			
rug			
hirse			
boghvede			
opium-valmue			
Frugter og bær			
hassel-nød			
almindelig hylde			
blomme			
brombær			
figen			
hindbær			
kirsebær			
kræge			
skov-jordbær			
vindrue			
æble/pære			
Grøntsager:			
kål			
Krydderier og krydderurter:			
dild			
humle			
koriander			
sar			
sort peber			
sort sennep			
Fiberplanter:			
hør			
hamp			

I forhold til det tidligere projekt "Naturvidenskabelige analyser af prøver fra KBM 4365 - Købmagergade 44-46 & 50" (Henriksen et al. 2022) er der i nærværende projekt fundet kulturplanter, der udvider billedet af kulturplanternes kronologiske forekomst. Dette er vist i Tabel 5, der således skal erstatte den tilsvarende figur fra ovennævnte rapport. I tabellen ses i hvilke tidsperioder, de forskellige arter optræder, men dette billede er selvfølgelig præget af at bestemte perioder er specielt godt repræsenterede i prøverne, eksempelvis renæssancen, hvorimod der kun er en enkelt prøve fra 1100-tallet, og prøverne kan derfor bedst beskrive planteudnyttelsen fra 14-1600-tallet.

Tabel 5. Den kronologiske forekomst af kulturplanter i de arkæobotaniske prøver fra Købmagergade 44-46 & 50.

	1100	1200	1300	1400	1500	1600	1700
Stivelses- og olieholdige korn og frø							
avnklædt byg							
rug							
havre							
hirse							
boghvede							
opium-valmue							
have-ært/hestebønne/foder-vikke							
Frugter og bær							
valnød							
hassel-nød							
almindelig hyld							
blomme							
blåbær/tyttebær/tranebær							
brombær							
figen							
fruebær							
hindbær							
kirsebær							
korbær							
kræge							
skov-jordbær							
slåen							
solbær							
sveskeblomme							
vindrue							
æble/pære							
Grøntsager:							
bede							
kål							
Krydderier og krydderurter:							
dild							
hjulkrone							
humle							
isop							
kommen/fennikel							
koriander							
porse							
rude							
sar							
sort peber							
sort sennep							
Fiberplanter:							
hør							
hamp							
Farveplanter:							
farve-gåseurt							
farve-reseda							
Nydelsesmidler:							
tobak							

Litteratur:

Hald, M.M., Mosekilde, J., Magnussen, B., Sørensen, M. J., Hansen, C. H., & Mortensen, M. F. (2018). Tales from the barrels: Results from a multi-proxy analysis of a latrine from Renaissance Copenhagen, Denmark. *Journal of Archaeological Science: Reports*, 20, 602-610.

Henriksen, P.S., Stevnsvig, A.M., Grabowski, R., Jessen & C., Baittinger, C. (2022). Naturvidenskabelige analyser af prøver fra KBM4365 – Købmagergade 44-46 & 50. Miljøarkæologi og Materialeforskning, Nationalmuseet. M&M-rapport 33/2022.